

Inleiding AIV Wellenstein-lezing 2020

Excellenties, dames en heren,

Graag heet ik u allen van harte welkom bij deze eerste Wellenstein-lezing, georganiseerd door de Adviesraad Internationale Vraagstukken ter ere van een bijzonder mens en een bijzondere Europeaan. Een speciaal welkom voor de familie Wellenstein, voor de ereleden van de AIV Minister van Staat Frits Korthals Altes en Professor Fred van Staden en last but not least aan onze eregast Frans Timmermans.

Frans, wij zijn buitengewoon verheugd dat jij als eerste vicevoorzitter van de Europese Commissie deze eerste AIV Wellenstein-lezing wilt uitspreken. Jij hebt met velen van ons Edmund Wellenstein, voor velen Mom, goed gekend. Voor de jongsten onder ons, Edmund Wellenstein was Mom Wellenstein en zoals hij was, je mocht al snel "Mom" zeggen en dat zal ik dan ook in mijn korte bijdrage doen.

Mom Wellenstein heeft een belangrijk deel van zijn Brusselse carrière voor de Europese Commissie gewerkt. Over het thema van vandaag 'De Europese Unie in een onzekere wereld' zou hij zich zeker hebben geroerd.

Mom deed tot op hoge leeftijd actief mee aan het debat over Europese en internationale vraagstukken. Hij woonde met grote regelmaat discussiebijeenkomsten en lezingen bij en schreef talloze artikelen voor vaktijdschriften en opiniepagina's van dagbladen. Van 1998 tot 2008 was hij lid van de Commissie Vrede en Veiligheid van de AIV.

Mocht u denken dat Mom Wellenstein aan het pluche gehecht was, niets is minder waar. Als hij weer eens opperde plaats te willen maken voor de jongere generatie werd hem steeds weer gevraagd te blijven. En dat was niet uit beleefdheid. Aan veel AIV-adviezen heeft hij een belangrijk aandeel gehad. Hij was zuinig met papier. Zijn commentaren op hem toegezonden stukken schreef hij nogal eens op de achterkant van de uitnodigingsbrief. Dat volgekrabbelde velletje ging dan per fax naar de secretaris die er een studie-object bij kreeg. Vanwege zijn grote verdiensten werd hij in 2008 benoemd tot erelid van de AIV.

Mom Wellenstein hoort bij de bijzondere generatie die aan de wieg van de Europese integratie heeft gestaan en de moed, visie en wilskracht aan de dag heeft gelegd om na de Tweede Wereldoorlog verzoening en

wederopbouw in het naoorlogse Europa tot stand te brengen. Hij koos welbewust voor een Europese loopbaan, gevormd als hij was door zijn oorlogservaringen.

In 1942 werd hij - vanwege zijn betrokkenheid bij het studentenverzet in Delft - gevangen gezet in het Oranjehotel in Scheveningen en vervolgens in Kamp Amersfoort. In 2012 verscheen zijn relaas over die tijd, 'Nummers die een ziel hebben'. Lees dat boek!

Toen hij op 9 mei 1950 de historische speech van de Franse minister van Buitenlandse Zaken Schumann met diens pleidooi voor Europese integratie op het gebied van kolenwinning en staalproductie hoorde, was hij direct overtuigd: dit was de juiste route. In 1952 ging hij aan de slag bij de Hoge Autoriteit van de EGKS in Luxemburg. Het was het begin van een indrukwekkende Europese carrière. Mom Wellenstein werd onder meer secretaris-generaal van de EGKS, directeur-generaal voor buitenlandse handel en directeur-generaal buitenlandse betrekkingen van de Europese Commissie. Tussen 1970 en 1972 trad hij op als hoofdonderhandelaar voor de toetredingsonderhandelingen voor o.a. het Verenigd Koninkrijk. Het behoeft geen betoog dat hij met velen van ons de Brexit zeer zou hebben betreurd. Maar hij zou ook, realistisch als hij was, gezegd kunnen hebben: "als ze per se eruit willen, laat ze dan maar; succes met Global Britain!"

Hij had een zakelijke kijk op Europa. Zelf zei hij over de pioniersjaren en ik citeer: 'Als wij al 'gelovigen' waren, (...) dan toch gelovige ambachtslieden, bezig met een nuchter handwerk'. Wel vond hij dat Europa niet altijd op waarde geschat werd en ik citeer wederom: 'Als een stel verwende jongens zijn wij Europa gaan behandelen als een luxeprobleem, in plaats van als noodzaak. We leven ervan, elke dag, elk jaar. Waar zouden we zonder Europa zijn? Maar we gedragen ons er niet meer naar'. Einde citaat.

In 2004 schreef hij een artikel in de Internationale Spectator getiteld 'Europa quo vadis?': '(...) dat ook nu nadere aandacht verdient.

Zij (lees: de Europese Unie) en ik citeer, moet niet de gevangene worden van haar eigen interne discussies. Zij dient daarentegen, naast de Verenigde Staten, in een globaliserende wereld met nieuwe krachts- en concurrentieverhoudingen en snel opkomende mogendheden als China en India, haar eigen plaats en waarden te waarborgen en te handhaven, en tot een evenwichtiger wereldorde bij te dragen'. (einde citaat) Sta mij toe enige elementen onder de loep te nemen.

2004, 16 jaar geleden maar aan de orde van de dag. Helaas nog aan de orde van de dag zou ik daaraan willen toevoegen. "Naast de Verenigde Staten", zoals Mom in zijn tijd terecht schreef? Dat zou mooi zijn als men zich in en rond het Witte Huis zou realiseren dat zij in ons Europeanen de

beste en naaste bondgenoten hebben. De Amerikaanse en Europese politieke, handelspolitieke en vooral technologische rivaliteit met het Chinese "Rijk van het Midden" vraagt om samen optrekken. Het kompas in Washington wijst helaas in een andere richting.

Niet de gevangene worden van de eigen interne discussies, schreef Mom. Correct maar de eigen waarden waarborgen, zoals hij daaraan toevoegt vraagt wel degelijk om intern debat in een Europese Unie waar de "Trias Politica" niet alleen in Polen en Hongarije maar ook door sommigen in dit land ter discussie wordt gesteld. "Aux Armes Citoyens, Formez Vos Bataillons" zou ik in de taal van Voltaire willen zeggen.

Nieuwe krachts- en concurrentieverhoudingen stelt Mom Wellenstein: Zeker en vast! Maar als we als EU niet in de Amerikaans-Chinese notenkraak willen eindigen vereist dat onder andere een discussie over mededingings- en industriebeleid. Zoals overigens ook stevige en ambitieuze uitspraken als een "Geopolitieke Commissie", "Strategische Autonomie" en ja ook een "Green Deal" roepen om inhoud en invulling en om publiek debat. Dat wij elkaar hier vanmiddag in de Glazen Zaal vinden in wat wenselijk zou zijn voor een gezonde Europese ontwikkeling is zoals wij weten absoluut geen graadmeter voor steun in Franeker of Boxmeer. Lichtpuntje is wel dat het aan gene zijde van het Kanaal, ik zal mij netjes uitdrukken, enigszins warrig verlopen Brexit proces, de steun voor het Europese project heeft doen toenemen en allerhande exit ambities voor het moment heeft gesmoord. Maar ook hier geldt: resultaten uit het verleden zijn geen garantie voor de toekomst".

Het laatste deel van het citaat uit het artikel van Mom Wellenstein ging over het bijdragen aan een evenwichtiger wereldorde. Dit punt zou geen nadere uitleg behoeven ware het niet dat er nog een paar mensen moeten overblijven die het opnemen voor de op regels gebaseerde instituties die bij een aantal hoofdrolspelers in Oost en West uit de gratie zijn. Als Europa dat niet doet, wie dan wel, zo luidt mijn retorische vraag.

Dames Heren,

Mijn korte en uiteraard niet limitatieve Europese boodschappenlijstje is geënt op het, ik herhaal het nog maar eens, artikel van Mom Wellenstein uit 2004. Hoe scherp was zijn analyse!

Anno 2020 moeten we de eruditie en wijsheid van Mom Wellenstein helaas missen.

Met deze jaarlijkse AIV Wellenstein-lezing wil de AIV, in zijn voetsporen, actuele Europese en internationale vraagstukken agenderen,

constructieve oplossingen verkennen en het politieke en maatschappelijke debat stimuleren.

Frans, het doet ons zeer veel deugd jou hier als eerste spreker in een hopelijk langjarige traditie te mogen verwelkomen, aan jou het woord.

Jaap de Hoop Scheffer, 3 februari 2020

